

Підготовка учнів загальноосвітніх навчальних закладів до сімейного життя

Тамара КРАВЧЕНКО,

доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії сімейного виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Сім'я – одна з найважливіших форм організації життя людей, що має фундаментальне значення як для кожного окремого індивіда, так і для суспільства в цілому. Її підґрунтям є шлюбний союз, родинні зв'язки, різноманітні відносини між чоловіком та дружиною. Вона дає змогу задовольнити значну частину фізичних і духовних потреб. Сім'я – найбільш надійний духовний притулок людини, те місце, де на неї чекають, її люблять, готові зрозуміти і допомогти, де панують взаємоповага, взаємна моральна та правова відповідальність. Це певна сукупність людей, які живуть одне для одного, віддають своє життя одне одному і буття яких не просто спільне, а значною мірою єдине.

Сучасна сім'я, як і все українське суспільство, перебуває у кризовому стані, що характеризується зростанням психологічного напруження, збільшенням кількості стресових ситуацій, відмовою від усталених цінностей і появою нових, іноді необґрунтованих і скороминучих їхніх різновидів. Це негативно позначається на функціонуванні інституту сім'ї, змісті внутрішньосімейної життєдіяльності, що часом базується на владно-підвладних взаєминах, зумовлюючи високий рівень розлучень; спостерігається поширення консенсуальних шлюбів, трансформація світоглядних настановлень щодо сімейного життя, наслідком якої є лібералізації ранніх і непорядкованих міжстатевих відносин, нехтування важливістю побудови сім'ї на засадах культурних норм і цінностей. У зв'язку з цим глава фонду «Сім'я» А.Буковинський, спираючись на результати кількарічних досліджень, зауважує, що «нині поняття сім'ї викривлене. Люди, які створюють сім'ю і мають потребу у міцних і надійних взаємовідносинах, здебільшого не можуть і не вміють їх собі забезпечити. Чому? Тому, що не навчили...» [2].

Невтішними є й офіційні дані. Так, згідно з інформацією Державної служби статистики України, за роки незалежності зафіксовано більш як 55% розлучень порівняно з кількістю укладених шлюбів. У 2012 р. розлучилося 62% подружніх пар, переважно молодих сімей, які перебували у шлюбі від трьох місяців до півтора року [1].

Про загострення проблем, пов'язаних із життєдіяльністю сім'ї, засвідчує увага до них на державному рівні. 21 вересня 2011 р. відбулися Парламентські слухання на тему «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення», під час яких обговорювалися питання, що стосуються різних соціальних, економічних, моральних, інформаційних

складових інституту сім'ї. У зв'язку з цим було ухвалено Постанову Верховної Ради України від 20.12.2011 р. про Рекомендації парламентських слухань на тему «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення», у якій наголошується на необхідності пропагування та поширення позитивних сімейних цінностей, розроблення програм щодо підготовки молоді до подружнього життя і формування відповідального батьківства та запровадження їх у навчальних закладах [3].

15 травня 2013 р. український Уряд затвердив Державну цільову соціальну програму підтримки сім'ї до 2016 р., у якій також акцентується на важливості забезпечення системної підготовки молоді до подружнього життя [4].

Актуальність означеної проблеми зумовлюється тим, що ще задовго до офіційного одруження в особистості формуються певні уявлення про шлюб, погляди на способи внутрішньосімейних взаємин, розподіл сімейних ролей тощо. Однак не зовсім правильне розуміння їхнього змісту призводить у майбутньому до психологічної несумісності подружжя, виникнення внутрішньосімейних конфліктів, руйнування шлюбів, зростання кількості неповних сімей. Зазвичай формування когнітивної сфери старшокласників відбувається за рахунок читання літературних творів, перегляду кінофільмів, значний вплив на цей процес здійснюють засоби масової інформації та Інтернет, які не завжди пропагують кращі зразки статево-рольових і подружніх взаємин, адже часто вони вибудовуються не на взаємній повазі, рівності, коханні між чоловіком і жінкою, а на насильстві, бездуховності, чоловічому домінуванні. Така ситуація спричиняє виникнення суперечності між високою соціальною цінністю сім'ї та сімейних відносин, прагненням молоді до їх встановлення і

відсутністю необхідних знань, умінь і навичок правильної їх вибудови [9, с. 2].

Варто зважати й на суперечності, що виявляються між визнанням зростаючої ролі жінки у суспільстві та небажанням чоловіка прийняти це у власній сім'ї; декларованою рівністю жінок і чоловіків у сім'ї та реальною тенденцією невиконання чоловіками соціальних ролей чоловіка і батька; проголошеною орієнтацією на гармонізацію сексуально-емоційних відносин у сім'ї та наявністю ранніх статевих відносин, невпорядкованістю сексуального життя. Перспективним у цьому контексті вбачається формування у зростаючої особистості ще на етапі шкільного віку семейних цінностей як передумови підготовки до майбутнього шлюбу і створення сім'ї.

Означена проблема не є новою для вітчизняної психолого-педагогічної науки і практики. На її важливості наголошував свого часу В.Сухомлинський, стверджуючи, що юнаки і дівчата мають доволі поверхове уявлення про ту складну культуру взаємин, якої вимагає семейне життя. Адже «їм ніхто не говорив, і вони не знають, що жити в шлюбі, жити день у день разом в одній кімнаті, не щасливі години побачень, а все життя – це не стільки черпати воду з криниці щастя, скільки відкривати нові джерела – це великий ні з чим не зрівняний труд, напруження... Для цього потрібна величезна культура, моральна підготовка, школа мудрості» [8, с. 185].

Звернення до недалекого минулого засвідчує, що наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст. спостерігалися активні пошуки способів підготовки учнів старших класів до створення сім'ї, зокрема, шляхом запровадження в школах курсу «Етика і психологія семейного життя». Серед тогочасних українських дослідників, які зробили значний внесок у вивчення цих питань, варто назвати В.Макарова (формування моральних засад семейного життя шляхом виховання в учнівської молоді сукупності моральних якостей, моральної свідомості, вмінь і навичок моральної взаємодії, емпатії), Н.Феоктистову (застосування індивідуального підходу у підготовці старшокласників до семейного життя, виховання у них моральних переконань, вольових якостей), Н.Новикову (сприяння усвідомленню старшокласниками своєї статево-рольової належності, психосексуальних настановлень, етики міжособистісних взаємин) та ін. Проте певна затеоретизованість навчального матеріалу, відірваність його від реальних умов життєдіяльності сім'ї, непідготовленість педагогів до читання відповідних курсів спричинили поступове згортання такої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.

Теоретико-прикладні аспекти підготовки молоді до семейного життя у контексті сучасності висвітлено в дослідженнях О.Кізь (формування психологічної готовності вихованців шкіл-інтернатів до створення сім'ї); Т.Демидової (основні механізми формування уявлень про майбутню сім'ю); А.Денисенко (вивчення психологічних засад подружніх

взаємовідносин); Л.Яценко (гендерний чинник у підготовці старшокласників до семейного життя); Н.Гусак (виявлення основних суперечностей, що негативно впливають на підготовку сучасної молоді до конструктивних семейних взаємин); Е.Мартинової (визначення ролі системи освіти у статевому вихованні молоді, формуванні нового сім'янина); А.Бондарчук (виховання у студентів культури семейних взаємин) та ін.

Однак більшість із названих праць – це дисертаційні роботи, висновки і рекомендації яких не набули широкого практичного впровадження або стосуються студентської молоді і не можуть без відповідного доопрацювання використовуватися у роботі з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Для усунення цих недоліків і виконання завдань, поставлених перед педагогічною наукою і практикою на державному рівні, було розроблено програму «Семейні цінності» (35 годин) [5], схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (лист МОНМС України №14.1/12-Г-156 від 03. 07. 2012 р.). Вона має реалізуватися за рахунок годин варіативної складової навчальних планів загальноосвітньої школи. Головна мета програми – підготовка учнів 9-х класів до створення сім'ї і майбутнього подружнього життя. Ця мета набуває конкретизації у завданнях, орієнтованих на забезпечення:

- усвідомлення хлопчиками і дівчатками традиційних для українського народу семейних цінностей як моральної основи життєдіяльності кожної сучасної людини;
- оволодіння учнями знань щодо створення та розвитку щасливої сім'ї, джерелом якої є кохання;
- поглиблення уявлень школярів про специфіку подружніх і родинних взаємин;
- формування звички і потреби використання в повсякденному житті стильових характеристик чоловічої і жіночої поведінки;
- розвитку в учнівської молоді ціннісного ставлення до майбутньої власної сім'ї, її створення та розвитку на основі любові, поваги та згуртованості;
- актуалізації потреби у самовдосконаленні й розвитку особистісних якостей і властивостей, необхідних для майбутнього семейного життя.

Структура програми охоплює чотири розділи, зміст яких розкривається шляхом відповідної тематики занять. Також запропоновано можливі види практичної роботи з учнями. Поряд із орієнтованою сіткою розподілу навчальних годин та змісту навчального матеріалу в програмі подано державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів за кожною темою всіх чотирьох розділів, передбачено можливість надання індивідуальних консультацій.

На додаток до програми запропоновано орієнтовні критерії оцінювання навчальних досягнень

учнів (початковий, середній, достатній, високий рівні), а також список рекомендованої літератури.

Нижче подаємо навчальний план до програми «Сімейні цінності» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Навчальний план до програми «Сімейні цінності» (35 годин)

№ з/п	Кількість годин	Зміст	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки
Розділ 1. Загальні положення (6 годин)			
1.	1	<i>Вступ.</i> Сучасна українська сім'я: стан, проблеми. Мета і завдання роботи за програмою, загальна характеристика тематики, яка буде вивчатися.	<i>Учень:</i> – знає мету і завдання програми; – пояснює сутність і значення сім'ї для людини і суспільства; – характеризує специфіку та стан сучасної української сім'ї; – виділяє проблеми, що постають перед сучасною українською сім'ю.
2.	1	<i>Уявлення про шлюб і сім'ю.</i> Сутність понять «шлюб» та «сім'я». Для чого людині потрібна сім'я. Функції сім'ї, особливості їх прояву в сучасних умовах. Шлюбний вік, правила укладання шлюбу. Законодавство України про шлюб і сім'ю.	<i>Учень:</i> – пояснює сутність понять «шлюб» та «сім'я»; – виділяє та розкриває основні функції сім'ї; – називає основні ознаки шлюбного віку; – орієнтується у правилах укладання шлюбу; – знає законодавство України про шлюб і сім'ю.
3.	1	<i>Сім'я як особистісна цінність.</i> Принципи і мотиви створення сім'ї. Офіційний і цивільний шлюб. Гендерні особливості орієнтації молоді на шлюб і сім'ю. Культура поведінки і спілкування у молодіжному середовищі.	<i>Учень:</i> – розкриває принципи і мотиви створення сім'ї; – розрізняє особливості офіційного та цивільного шлюбу; – знає гендерні особливості орієнтації молоді на шлюб і сім'ю; – пояснює необхідність та зміст культури поведінки і спілкування у взаєминах з іншими.
4.	2	<i>Родина починається з «Я».</i> Система цінностей сім'ї. Поняття «особистість». Темперамент та його вплив на становлення майбутнього сім'янина. Формування характеру. «Я-концепція» як система уявлень людини про себе та передумова встановлення і розвитку міжособистісних взаємин. <i>Практична робота.</i> Виконання вправ на самопізнання, самоставлення й усвідомлення свого «Я».	<i>Учень:</i> – знає і характеризує цінності сучасної сім'ї; – розкриває поняття «особистість»; – характеризує види темпераменту та способи їх урахування у процесі становлення майбутнього сім'янина; – пояснює сутність «Я-концепції»; – називає способи самопізнання як передумови встановлення і розвитку міжособистісних взаємин; – уміє користуватися різними діагностичними методиками й аналізувати їх результати.
5.	1	<i>Підсумкове заняття.</i> Любов, свобода, чесність. Здоров'я, добробут, повага до іншого, саморозвиток і творча самореалізація в щасливій сім'ї. <i>Практична робота.</i> Дискусія щодо значущості та необхідності для людини щасливої сім'ї.	<i>Учень:</i> – характеризує любов, свободу та чесність як фактори стійкості шлюбно-сімейних взаємин; – пояснює значення здоров'я, добробуту, поваги до іншого, саморозвитку та творчої самореалізації в щасливій сім'ї; – уміє вступати в дискусію і підтримувати обговорення запропонованих питань.
Розділ 2. Чоловік і жінка: на шляху створення сім'ї (12 годин)			
6.	2	<i>Поняття про маскуліність.</i> Якість чоловіка. Біологічне і соціальне в розвитку особистості. Поняття статі. Уявлення про маскуліність. Формування образу «Я» як чоловіка. Статеворольові еталони і форми адекватної самореалізації. Ініціація. Типовий чоловічий образ. <i>Практична робота.</i> Виконання вправ на ідентифікацію себе з певною статтю.	<i>Учень:</i> – розкриває зміст понять «стать», «маскуліність», «ініціація»; – називає типові якості чоловіка; – розрізняє біологічне і соціальне в особистості; – характеризує статево-рольові еталони чоловіка і форми їх адекватної самореалізації; – ідентифікує себе та інших з певною статтю.
7.	2	<i>Поняття про фемінність.</i> Якість жінки. Психологічна стать. Уявлення про фемінність. Формування образу «Я» як жінки. Статево-рольові еталони і форми їх адекватної самореалізації. Ініціація. Типовий жіночий образ. Якість, притаманні жінці. <i>Практична робота.</i> Виконання вправ на ідентифікацію себе з певною статтю.	<i>Учень:</i> – розкриває зміст понять «фемінність», «психологічна стать», «ініціація»; – знає типові якості жінки; – розрізняє біологічне і соціальне в особистості; – розкриває статево-рольові еталони жінки і форми їх адекватної самореалізації; – ідентифікує себе та інших з певною статтю.

8.	2	<i>Уроки життєвої зрілості (психічна, фізична й особистісна зрілість).</i> Психофізіологічні особливості старшого підліткового віку. Основні аспекти фізичного дозрівання. Акселерація. Особливості соціального становлення як передумови наближення до дорослості. Образ майбутньої сім'ї. Якісті, необхідні майбутньому сім'янину. Особистісна зрілість. <i>Практична робота.</i> Дискусія, пов'язана з проблемами дорослішання.	<i>Учень:</i> – знає і розкриває сутність понять «психічна зрілість», «фізична зрілість», «особистісна зрілість»; – характеризує психофізіологічні особливості старшого підліткового віку; – має уявлення про сутність акселерації та її вплив на особливості соціального становлення людини як майбутнього сім'янина; – розкриває образ майбутньої сім'ї; – називає якісті, необхідні майбутньому сім'янину.
9.	1	<i>Особливості підліткового кохання.</i> Дружба і кохання. Кохання і любов. Любовно-романтичні цінності підліткового віку. «Ідеальний» образ коханої людини. <i>Практична робота.</i> Рольова гра «Взаємини у сім'ї».	<i>Учень:</i> – пояснює сутність понять «дружба», «захоплення», «кохання», «любов»; – характеризує любовно-романтичні цінності підліткового віку; – називає складові «ідеального» образу коханої людини; – уміє встановлювати конструктивні міжособистісні контакти у спільній діяльності.
10.	1	<i>Сімейні ролі.</i> Сімейна роль. Рольова структура сім'ї. Структура влади в сім'ї. Сімейні очікування. Самоідентифікація з майбутньою сімейною роллю. <i>Практична робота.</i> Дискусія «Традиційна та егалітарна сім'я: переваги і недоліки».	<i>Учень:</i> – розкриває сутнісні характеристики сімейних ролей, рольову структуру сім'ї; – розрізняє різні види влади в сім'ї; – усвідомлює необхідність і важливість ідентифікації себе з майбутньою сімейною роллю; – знає і розкриває особливості традиційної та егалітарної сім'ї.
11.	1	<i>Психологічний портрет сучасної сім'ї.</i> Моделі сучасної сім'ї, їх вплив на самопочуття шлюбних партнерів. Сімейна згуртованість та її вплив на життєдіяльність сім'ї. Умови щасливого сімейного життя.	<i>Учень:</i> – називає моделі сучасної сім'ї; – пояснює вплив різних моделей сучасної сім'ї на самопочуття шлюбних партнерів; – розуміє сутність сімейної згуртованості, її важливість для ефективного функціонування сім'ї; – уміє скласти психологічний портрет сучасної сім'ї за заданими зразками.
12.	2	<i>Подружня сумісність.</i> Ризики подружньої несумісності. Рівні подружньої сумісності (психофізіологічна узгодженість функціонально-рольових уявлень партнерів, ціннісно-орієнтаційна єдність). Фактори стабільності сім'ї. <i>Практична робота.</i> Рольова гра, пов'язана з усвідомленням підлітками самих себе як майбутніх сім'янинів.	<i>Учень:</i> – пояснює сутність подружньої сумісності – несумісності; – розрізняє рівні подружньої «сумісності – несумісності»; – називає фактори стабільності сім'ї; – ідентифікує себе з майбутньою сімейною роллю.
13.	1	<i>Підсумкове заняття.</i> Закріплення здобутих знань і вмій у формі тренінгу (опрацювання моделей поведінки чоловіків і жінок, вправлення у виконанні сімейних ролей). Написання міні-есе на теми: «Моя майбутня сім'я», «Мій ідеал сімейного партнера».	<i>Учень:</i> – знає моделі поведінки чоловіків і жінок; – володіє початковими навичками виконання сімейних ролей; – має сформовані уявлення про власну майбутню сім'ю та ідеал майбутнього сімейного партнера.
Розділ 3. Я та інші в сім'ї: сімейні взаємини (12 годин)			
14.	2	<i>Психологія сімейних взаємин.</i> Спілкування. Психологія спілкування в підлітковому віці. Спілкування в сім'ї та його вплив на ефективність сімейної життєдіяльності. Типи сімейних взаємин (симбіотичні, дистанційні, емоційний розрив, конфліктні, амбівалентні). Ознаки успішного сімейного спілкування. Види комунікативних порушень.	<i>Учень:</i> – усвідомлює роль спілкування в житті людини та життєдіяльності сім'ї; – пояснює особливості і роль спілкування в підлітковому віці; – характеризує типи сімейних взаємин та ознаки ефективного сімейного спілкування; – знає і розкриває види комунікативних порушень, які негативно позначаються на життєдіяльності сім'ї.
15.	3	<i>Етична культура в сімейних взаєминах.</i> Норми і правила міжособистісного спілкування. Гармонійні взаємини. Механізми встановлення	<i>Учень:</i> – знає норми і правила між особистісного спілкування; – розкриває сутність гармонійних взаємин та наводить

		емоційних контактів. Емпатія та її значення для розвитку сімейних взаємин. Причини порушення сімейної комунікації. <i>Практична робота.</i> Дискусія на тему сімейних взаємин; вправи на відпрацювання норм і правил міжособистісного спілкування.	можливі причини їх порушення; – розуміє сутність емпатії і пояснює її значення для сімейної комунікації і взаємодії; – користується правилами і нормами міжособистісного спілкування у взаєминах з іншими; – уміє виявляти емпатію, керувати своїми емоціями, адекватно їх виявляти.
16.	3	<i>Побутова культура у сімейних взаєминах.</i> Гроші в сім'ї. Сімейна економіка і сімейний бюджет. Характер розподілу домашніх обов'язків (традиційний, колективістський). Гармонійне поєднання матеріальних і духовних потреб подружжя – передумова щасливої сім'ї. <i>Практична робота.</i> Гроші в сім'ї – вправлення у складанні сімейного бюджету. Написання міні-есе на теми: «Сімейні взаємини як прояв кохання», «Сімейне дозвілля».	<i>Учень:</i> – знає й усвідомлює важливість гармонійного поєднання матеріальних і духовних потреб подружжя як передумови щасливої сім'ї; – розкриває сутність побутової культури в сімейних взаєминах; – характеризує значення грошей для функціонування сім'ї; – називає види і специфіку розподілу домашніх обов'язків; – уміє складати сімейний бюджет та планувати сімейне дозвілля на основі поєднання матеріальних і духовних потреб членів родини.
17.	3	<i>Конфлікти в сім'ї і способи їх вирішення.</i> Сутність конфлікту. Типи сімейних конфліктів і моделі поведінки в конфліктних ситуаціях. Вплив конфліктів на сімейні взаємини. Гендерні особливості міжособистісних конфліктів. Типологія вирішення конфліктів. <i>Практична робота.</i> Вправи на вирішення проблемних ситуацій. Дискусія на тему «Людина серед людей».	<i>Учень:</i> – знає і розуміє сутність конфлікту, розрізняє і характеризує типи сімейних конфліктів; – характеризує моделі поведінки в конфліктних ситуаціях; – розуміє і розкриває гендерні особливості міжособистісних конфліктів; – називає види вирішення конфліктів; – уміє визначити причину конфлікту і дібрати адекватний спосіб його вирішення.
18.	1	<i>Підсумкове заняття.</i> Закріплення здобутих знань і вмінь у формі тренінгу.	<i>Учень:</i> – усвідомлює роль ефективного сімейного спілкування для життєдіяльності сім'ї; – знає норми і правила міжособистісного спілкування; – розуміє важливість поєднання матеріальних і духовних потреб для ефективного функціонування сім'ї; – уміє складати сімейний бюджет та планувати сімейне дозвілля на основі поєднання матеріальних і духовних потреб членів родини.
Розділ 4. Міцність сім'ї (3 години)			
19.	1	<i>Сексуальність.</i> Сексологія – галузь наукових досліджень і знань про статеве життя. Статєва роль. Особливості формування сексуальних ролей. Формування сексуальних орієнтацій (інтимний світ підлітка).	<i>Учень:</i> – розкриває зміст поняття «сексуальність»; – виокремлює предмет науки «Сексологія» і характеризує її галузь наукових досліджень і знань про статеве життя людини; – характеризує специфіку статевої ролі та інтимного світу особистості; – пояснює вікові особливості становлення сексуальних ролей і формування інтимного світу підлітка.
20.	1	<i>Культура сексуальних взаємин.</i> Культура сексуальних взаємин – складова культури почуттів людини. Якості, що забезпечують гармонію інтимних взаємин. Правила особистої гігієни та гігієни статі.	<i>Учень:</i> – розкриває сутність культури сексуальних взаємин; – характеризує культуру сексуальних взаємин як складову культури почуттів людини; – називає якості, що забезпечують гармонію інтимних взаємин; – знає правила особистої гігієни та гігієни статі.
21.	1	<i>Підсумкове заняття.</i> Закріплення здобутих знань під час роботи за темами розділу.	<i>Учень:</i> – називає фактори міцності сім'ї; – виділяє культуру сексуальних взаємин як складову культури почуттів людини; – називає якості, що забезпечують гармонію інтимних взаємин, і знає правила особистої гігієни та гігієни статі.
22.	2	Індивідуальні консультації	
			Разом 35 годин

Насамкінець варто зауважити, що викладання наведеного курсу «Сімейні цінності» в загальноосвітніх навчальних закладах можуть здійснювати шкільні психологи і соціальні педагоги, які певною мірою володіють відповідними теоретичними знаннями та практичними вміннями з проведення діагностичних процедур і тренінгових занять.

У нагоді педагогічним працівникам стануть і підготовлені нами у співавторстві з іншими науковцями практико-орієнтовані методичні посібники [5; 6], на сторінках яких поряд з теоретичною інформацією щодо запропонованої в програмі тематики вміщено різноманітні види практичних робіт, діагностичні методики, приклади завдань для самостійного виконання.

Література

1. *Державна* реєстраційна служба України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drso.gov.ua>
2. *Доповідь* А.Буковинського на Парламентських слуханнях на тему «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bukovynski.com>
3. *Постанова* Верховної Ради України від 20.12.2011 р. про Рекомендації парламентських слухань на тему «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>
4. *Про затвердження* Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р. (№341 від 15.05.2013 р.) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. *Сімейні цінності: комплекс навчальних програм сімейного виховання* (9, 17, 35, 70 годин) [для 8–9 класів] / [О.В. Мельник (кер. авт. кол.), Т.В. Кравченко, Л.В. Канішевська, Г.Г. Ковганич, В.І. Кириченко]. – Івано-Франківськ: НАІР, 2012. – 48 с.
6. *Сімейні цінності: Навч.-метод. посібник до навчальної програми «Сімейні цінності»* (9 годин) [для 8–9 класів] / [О.В. Мельник, Т.В. Кравченко, Л.В. Канішевська, І.П. Білоцерківцев]. – Хмельницький: ХмЦНП, 2013. – 137 с. (Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист МОН України №14.1/12-Г-164 від 15.05.2013 р.).
7. *Сімейні цінності: Навч.-метод. посібник до навчальної програми «Сімейні цінності»* (70 годин) [для 8–9 класів] / [О.В. Мельник, Т.В. Кравченко, Л.В. Канішевська, О.М. Пархоменко]. – Хмельницький: ХмЦНП, 2013. – 252 с. (Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист МОН України № 14.1/12-Г-163 від 15.05.2013 р.).
8. *Сухомлинський В.* Батьківська педагогіка / В.Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 248 с.
9. *Яценко Л.В.* Педагогічні умови підготовки старшокласників до сімейного життя в процесі гендерного виховання:

автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Л.В. Яценко. – К., 2006. – 20 с.

Анотації

Тамара КРАВЧЕНКО

Підготовка учнів загальноосвітніх навчальних закладів до сімейного життя

У статті обґрунтовано важливість підготовки сучасних школярів до створення сім'ї і сімейного життя. Наводиться зміст навчального матеріалу розробленої автором програми «Сімейні цінності», що призначена для учнів 9-х класів; подано державні вимоги до рівня їх загальноосвітньої підготовки з цього варіативного курсу.

Ключові слова: підготовка до сімейного життя, учні загальноосвітніх навчальних закладів, сімейні цінності.

Тамара КРАВЧЕНКО

Підготовка учасників загальноосвітніх навчальних закладів до сімейного життя

В статті обґрунтовано важливість підготовки сучасних школярів до створення сім'ї і сімейного життя. Наводиться зміст навчального матеріалу розробленої автором програми «Сімейні цінності», що призначена для учнів 9-х класів; подано державні вимоги до рівня їх загальноосвітньої підготовки з цього варіативного курсу.

Ключевые слова: подготовка к семейной жизни, учащиеся общеобразовательных учебных заведений, семейные ценности.

Tamara KRAVCHENKO

Preparation of pupils of general educational establishments to domestic life

In the article the importance of preparation of modern schoolchildren to creation the family and domestic life is grounded. Maintenance of educational material of the program «The Domestic values», intended for the pupils of 9th forms, developed by the author is pointed; state requirements to the level of their general preparation on this variant course are given.

Keywords: preparation to domestic life, pupils of general educational establishments, domestic values.